

**РЕПУБЛИЧКИ ЗАВОД
ЗА СОЦИЈАЛНУ ЗАШТИТУ**

**СТРУЧНО МЕТОДОЛОШКО УПУТСТВО ЗА РАД ОРГАНА СТАРАТЕЉСТВА У
ПОСТУПКУ ОДРЖАВАЊА ЛИЧНИХ ОДНОСА ДЕТЕТА СА РОДИТЕЉЕМ,
СРОДНИЦИМА И ДРУГИМ ЛИЦИМА СА КОЈИМА ГА ВЕЗУЈЕ ПОСЕБНА
БЛИСКОСТ У КОНТРОЛИСАНИМ УСЛОВИМА**

Београд, 2021.

Садржај

УВОД		
	Сврха и циљ	3
	Значај примене стручних интервенција у поступку одржавања личних односа детета са родитељем у контролисаним условима	3
	Очекивани исходи одржавања личних односа детета са родитељем у контролисаним условима	3
	Циљне групе којима је намењено стручно методолошко упутство и позитивне промене које се очекују у његовој примени	4
	Дефинисање кључних речи и скраћеница које се користе у стручно методолошком упутству	5
	Циљеви, исходи и индикатори примене стручно методолошког упутства	6
СТРУЧНИ ПОСТУПАК		7
	Фаза почетне процене и интервенције	7
	Фаза усмерене процене	12
	Фаза планирања	15
	Фаза реализације личних односа у контролисаним условима	15
	Фаза евалуације	16
САДРЖАЈ НАЛАЗА И СТРУЧНОГ МИШЉЕЊА		17

І У В О Д

Сврха и циљ

Сврха примене овог упутства је унапређење заштите најбољег интереса детета у поступцима који регулишу одржавање личних односа детета са родитељем, сродницима и другим лицима са којима га везује посебна блискост у контролисаним условима (у даљем тексту: „са родитељем“), остваривање права детета на идентитет, одржавање личних односа са родитељем у складу са најбољим интересом детета, унапређење рада стручних радника центара за социјални рад јачањем њихових компетенција и уједначавање праксе у складу са стандардима стручног рада.

Значај примене стручних интервенција у поступку одржавања личних односа детета са родитељем у контролисаним условима

Значај примене стручних интервенција у поступку одржавања личних односа детета са родитељем у контролисаним условима је достизање позитивне функционалне релације између родитеља и детета и унапређење родитељских релација, што омогућава правилан развој детета и сталност у одржавању блискости са родитељем.

Очекивани исходи поступка одржавања личних односа детета са родитељем у контролисаним условима

Одржавање личних односа детета са родитељем у контролисаним условима треба да омогући следеће исходе:

- успостављен или ре-успостављен контакт детета са родитељем;
- унапређен однос поверења, сигурности и емотивне блискости детета са родитељем;
- унапређене вештине родитеља у успостављању и ре-успостављању функционалне релације са дететом, структурирању времена, комуникацији, поштовању функционалних граница;
- унапређене способности родитеља у препознавању и адекватном одговарању на потребе деце и поштовање права деце;
- унапређена и ре-успостављена сарадња између родитеља;
- предлагање нових мера и активности у складу са најбољим интересом детета.

Циљне групе којима је намењено стручно методолошко упутство и позитивне промене које се очекују у његовој примени

Циљне групе којима је намењено ово упутство су стручни радници центра за социјални рад и корисници.

Позитивне промене које се очекују од примене овог упутства у раду стручних радника у центрима за социјални рад су:

- увремењена и целовита процена потреба, карактеристика и понашања детета у ситуацијама када постоји прекид личних односа са другим родитељем или ризици од прекида;
- увремењена и целовита процена карактеристика, понашања и способности родитеља, односа родитеља и детета и утицаја на дете, односа родитеља и утицаја породичне средине;
- употреба индикатора ризика за процену родитеља, детета и релације родитељ-дете;
- благовремена процена ризика од прекида одржавања личних односа детета са родитељем и процена ризика за дете у ситуацији када је присутно насиље и други безбедносни ризици;
- реално, ефикасно и оперативно планирање које полази од снага породице и потреба детета, има третмански приступ и усмерено је на интервенисање и креирање промене у функционисању детета и родитеља у остваривању личних односа;
- праћење индикатора код реализације плана и интервенисање према потреби у заштити најбољег интереса детета;
- континуирана сарадња са судом и извештавање о реализацији плана и мерама које је потребно предузети у заштити права детета.

Позитивне промене које се очекују код корисника као резултат примене овог упутства су:

- дете и млада особа оснажена за партиципацију и изражавање мишљења, жеља и осећања;
- унапређен однос детета са родитељем с којим дете није одржавало личне односе или је у ризику да их прекине (отуђено дете);
- родитељи сензибилисани да разумеју и поштују права и потребе детета;
- родитељи успоставили довољно добру сарадњу;
- родитељи редефинисали партнерски однос и превазишли конфликтне односе;
- родитељи, у складу са препознатим индикаторима ризика, завршили социо-едукативне програме за родитељство, починиоце насиља и жртве насиља
- родитељи, у складу са препознатим индикаторима ризика, прошли третман за болести зависности и у фази су апстиненције.

Ово упутство могу користити и судије које суде у споровима у вези са породично-правним односима у циљу ефикасније сарадње са центрима за социјални рад у примени заједничких критеријума у заштити најбољег интереса детета.

Позитивне промене које се очекују од примене овог упутства у раду судија су:

- ефикаснија сарадња са центрима за социјални рад;
- примена заједничких критеријума у заштити најбољег интереса детета;
- целовито сагледавање породице и благовремено доношење одлука.

Дефинисање кључних речи и скраћеница које се користе у стручно методолошком упутству

Центар – центар за социјални рад, орган старатељства.

Контролисано виђење – одржавање личних односа детета са родитељем у надгледаним условима који су унапред одређени у погледу организације, времена, простора и садржаја, према одлуци суда и спроведеном стручном поступку у центру.

Најбољи интерес детета - правни стандард који укључује краткорочну и дугорочну перспективу за дете и омогућава остваривање права детета на заштиту, живот, опстанак и развој. Овај правни стандард достиже се у процесу који уважава жеље и мишљење детета, прилагођеном индивидуалном случају за конкретно дете и конкретном случају.

Партиципација детета – учествовање детета у поступцима који га се тичу и изражавање мишљења, уз поштовање права да тражи, прима и пружа информације.

Ментализација – процес у коме особа разуме емоције, препознаје порекло емоција и разуме сопствено емоционално стање и стање друге особе.

Неутрализација – способност управљања емоцијама и трансформација нагонске енергије (сексуалне и агресивне) у неутралну енергију усмерену на решавање проблема.

Разборитост - трезвеност, реалност у емотивно изазовним ситуацијама, способност за заузимање дистанце, планирање, промишљање и сагледавање односа из објективне перспективе. Садржи ментализацију и неутрализацију.

Отуђење детета од родитеља - свако понашање којим се дете подстиче на негативно мишљење и понашање према родитељу, почев од тога да се говори лоше о родитељу пред дететом па до тога да се намерно и директно дете инструише на мржњу ка једном родитељу и ускраћује му се одржавање личних односа са њим.

Први ниво отуђења детета од родитеља - занемаривање чињенице да су детету потребна оба родитеља, неподстицање на контакте са другим родитељем у периоду када дете не одржава личне односе са другим родитељем, нетолеранција на присуство бившег партнера у догађајима који су значајни за дете.

Други ниво отуђења детета од родитеља (инструментализација и индоктринација) - процес манипулације и вршења негативног утицаја једног родитеља или сродника на дете у циљу одбијања одржавања личних односа детета са другим родитељем уз примену опструкције, тако што се: прекида комуникација и сарадња са другим родитељем, избегава сваки контакт са бившим партнером и детету се то отворено саопштава, подстиче отпор детета према другом родитељу на начин да се говори искључиво

о негативним понашањима родитеља, сва одговорност о контактирању са другим родитељем препушта детету, контролише мишљења детета на начин да дете не сме аутентично да испољи осећања и изрази мишљење према другом родитељу.

Трећи ниво отуђења детета од родитеља (индоктринација) - последица процеса инструментализације који траје дужи временски период. Због негативних порука о другом родитељу, притисака и застрашивања, развија код детета мржњу према другом родитељу и патолошку везу са особом која индоктринира дете, засновану на фантазији о партнерству против "лошег" родитеља.

Циљеви, исходи и индикатори примене стручно методолошког упутства

Циљ 1. Унапређено разумевање права и интереса детета од стране стручних радника са фокусом на заштиту најбољег интереса детета у поступцима одржавања личних односа детета са родитељем у контролисаним условима.

Индикатори остварености циља 1

- 1.1. Број поднетих тужби за заштиту права детета и лишење родитељског права.
- 1.2. Смањен број жалби и притужби родитеља који указује на угроженост права детета.
- 1.3. Број заједничких обука стручних радника центра и суда у примени овог упутства.
- 1.4. Број заједнички усаглашених критеријума стручних радника центра и судија у поступцима за заштиту права детета и лишење родитељског права детета.

Циљ 2. Унапређене компетенције стручних радника, тако да дете остварује право да одржава личне односе са родитељем с којим не живи, унапређен је квалитет односа детета и родитеља и благовремено се иницирају поступци заштите права и интереса детета када родитељ према детету испољава угрожавајућа понашања.

Индикатори остварености циља 2.

- 2.1. Број примењених превентивних мера саветодавног, едукативног и психотерапијског рада са родитељима када постоје ризици да се права детета не остварују у породици.
  - 2.1.1. Број успешно завршених програма од стране родитеља у складу са препознатим индикаторима ризика: за родитељство, починиоце насиља, жртве насиља, болести зависности.
  - 2.1.2. Број саветовања, породичних конференција и конференција случаја које су допринеле остваривању права детета.
- 2.2. Број примењених мера корективног надзора у односу на родитеље.

- 2.2.1. Број виђења у контролисаним условима која су допринела унапређењу односа између детета и родитеља, родитељског односа и успостављању стабилних личних односа детета са другим родитељем.

II СТРУЧНИ ПОСТУПАК

---

1. Фаза почетне процене и интервенције

У процени најбољег интереса детета да одржава личне односе са другим родитељем у контролисаним условима, учествују водитељ случаја који има специјализована знања из области породичних односа, супервизор и правник.

Уколико водитељ случаја нема специјализована знања из области породичних односа, као члан тима укључује се стручни радник са знањима и искуством из области породичних односа.

У фази почетне процене реализују се следеће активности:

- 1) анализа евиденције и документације о породици која постоји у центру;
- 2) анализа предузетих мера и активности;
- 3) оцена дужине трајања и исхода стручних и судских поступака у области породично-правних односа;
- 4) планирање почетне процене;
- 5) интервју и опсервација детета;
- 6) интервју и опсервација родитеља;
- 7) теренска посета и процена породичних и срединских услова за остваривање безбедности, сигурности и развојних потреба детета са фокусом на ставове везане за одржавање личних односа детета са другим родитељем;
- 8) процена ризика за дете дефинисањем индикатора ризика родитеља, породице и детета;
- 9) процена потребе за давањем специјалистичких мишљења здравствених и других служби;
- 10) мотивисање и упућивање родитеља на саветовања, медијацију, психотерапију, специјалистичке прегледе или програме третмана за жртве насиља, починиоце насиља, болести зависности и социо-едукативне програме за одговорно родитељство;
- 11) процена испуњености услова за одржавање личних односа у контролисаним условима;
- 12) доношење почетног плана услуга за породицу и дете са планираним активностима у циљу заштите најбољих интереса детета и остваривања права детета на одржавање личних односа са родитељем.

1.1. Интервју и опсервација детета

Водитељ случаја води интервју и опсервира дете у циљу процене:

- жеља, мишљења, осећања и понашања детета у вези аранжмана који је актуелан, у односу на сталност у одржавању личних односа са родитељем са којим не живи;
- здравља, образовања, емоционалног развоја и понашања, идентитета, породичних и социјалних односа, социјалне презентације и вештине старања о себи;
- развојних ризика за дете;
- личних и породичних снага;
- изложености конфликтима родитеља или сродника;
- начина реаговања детета у стресним ситуацијама;
- постојања манипулације и инструментализације детета након прекида заједнице родитеља.

1.2. Интервју и опсервација родитеља

Водитељ случаја води интервју и опсервира родитеље у циљу процене:

- капацитета родитеља да одговори на потребе детета за основном негом, осигурањем безбедности, емоционалном топлином, подстицањем развоја, вођством и границама, стабилношћу и сталношћу;
- емоционалних и психичких тешкоћа родитеља, актуелно и у претходном периоду;
- личних и породичних снага и ризика;
- респонзивности, доследности, емпатије, разумевања и задовољавања развојних и емоционалних потреба детета;
- подршке развоју личног, породичног, социјалног и културног идентитета детета;
- породичне историје и изложености насиљу и другим облицима трауматизације у породици порекла;
- угрожавања добробити и интереса детета (истицање само негативних особина другог родитеља, прекид комуникације и сарадње са другим родитељем, препуштање детету одговорности за одржавање личних односа са другим родитељем, негативан утицај и контрола мишљења детета, притисци и застрашивања);
- разумевања и прихватања одговорности за последице родитељских конфликта на дете;
- карактеристика односа са дететом, да ли је родитељ у стању да раздвоји своје потребе од потреба детета, уме ли да сагледа проблем са становишта детета, које дисциплинске стратегије користи и како, начин комуникације и васпитни стил;
- карактеристика односа родитеља, поштовање договора у вези планираног одржавања личних односа детета са другим родитељем, спремност на сарадњу;
- породичних околности и подршке чланова породице у обезбеђивању сигурности и других развојних потреба за дете.

1.3. Теренска посета и интервју са дететом, родитељима и члановима породице

Водитељ случаја у кућној посети води интервју са дететом, родитељима и члановима породице у циљу процене:

- породичне историје и изложености насиљу и другим облицима трауматизације у породици порекла;
- породичних и социјалних односа, са аспекта подршке, стабилности за дете или као фактора ризика;
- социјалне интегрисаности, прихода, запослења, становања и ресурса;
- породичних и срединских околности битних за безбедност, сигурност и развојне потребе детета, са фокусом на ставове везане за одржавање личних односа и посете детета другом родитељу.

1.4. Процена ризика

У поступку процене ризика посебно се утврђује да ли су присутни следећи ризици по дете: а) насиље у породици, б) акутно стање дијагностиковане психичке болести или болести зависности родитеља или друге особе у породици, в) интелектуална ограничења родитеља, г) инструментализација детета од стране родитеља или члана породице и д) индоктринација детета од стране родитеља или члана породице.

а) Насиље у породици

У процени насиља у породици потребно је обратити посебно пажњу на постојање следећих фактора ризика:

- постојање претходно евидентираних и доказаних пријава за злостављање и занемаривање детета;
- насилно понашање једног родитеља према другом је високог интензитета и траје у континуитету, а родитељи не прихватају психо-социјални третман за починиоце и жртве насиља или психотерапију;
- изречена мера заштите од насиља у породици у току;
- родитељ не испуњава услове за третман починиоца насиља (психопатска структура личности и неспособност ментализације и неутрализације);

У ситуацији насиља у породици, када је родитељ био корисник или користи услуге психо-социјалног третмана за починиоце насиља или психотерапије потребно је:

- описати облик, интензитет и хроничитет физичког, сексуалног и емоционалног злостављања или занемаривања;
- прибавити извештај психијатра и психотерапеута о психичком стању корисника;
- описати последице трауме на дете;
- описати ефекте психотерапије у односу на дете, опис осећања, потреба и жеља детета;

- дефинисати проблеме који воде или доприносе злостављању (карактеристике родитеља, однос родитељ-дете, социјални и економски фактори, приступачност починиоца);
- проценити ставове родитеља или старатеља у односу на утврђене проблеме или стање детета;
- проценити способности родитеља да сарађују у заштити детета;
- урадити ре-процену способности родитеља и породичне подршке.

б) Акутно стање дијагностиковане психичке болести или болести зависности родитеља или друге особе у породици

У процени психичке болести потребно је обратити посебно пажњу на постојање следећих фактора ризика:

- нелечена психичка болест;
- поремећај личности;
- злоупотреба психоактивних супстанци.

У ситуацији када је родитељ био или се налази на лечењу од болести зависности или на лечењу због психичке болести потребно је:

- прибавити извештај надлежног лекара о психичком статусу;
- урадити репроцену способности родитеља и породичне подршке.

в) Интелектуална ограничења родитеља која отежавају или онемогућавају функционално старање о детету

У ситуацији када је родитељ снижених интелектуалних капацитета без адекватне породичне подршке потребно је:

- прибавити извештај психолога о вештинама родитеља;
- урадити репроцену способности родитеља и породичне подршке.

г) Инструментализација детета од стране родитеља или члана породице

У ситуацијама када родитељ инструментализује дете потребно је:

- укључивање породице на саветодавни или психо-терапијски третман и програме за одговорно родитељство.

д) Индоктринација детета од стране родитеља или члана породице

У ситуацијама када постоји други и трећи степен отуђења детета од другог родитеља потребно је:

- применити мере породично-правне заштите са обавезним укључивањем детета и родитеља на психо-терапијски третман.

1.3. Нивои ризика

Низак ниво ризика за развој детета – према доступним подацима и актуелној ситуацији, постоји мала могућност да ће дететов психофизички и социјални развој бити угрожен и да ће доћи до отуђења детета од родитеља. Потребне су интервенције и мере усмерене према родитељима, члановима породице и детету: превентивни надзор над вршењем родитељског права, психо-социјално саветовање, едукација, подршка, заступање права детета.

Умерени ниво ризика за развој детета – постоји једна или више значајних околности и понашања код родитеља или/и чланова породице које угрожавају дететов психофизички и социјални развој и утичу на отуђење детета од родитеља и прекид личних односа детета са другим родитељем. Потребне су интервенције и мере породично-правне заштите које ће отклонити или умањити ризике и могућност развојне штете по дете (корективни надзор над вршењем родитељског права).

Висок ниво ризика за развој детета - постоји већи број значајних околности и понашања средњег или високог интензитета код родитеља или/и чланова породице које угрожавају дететов психофизички и социјални развој и право на живот, опстанак, развој, као и право да остварује личне односе са родитељем. Потребне су интензивне интервенције и мере породично-правне заштите: тужба за заштиту права детета, забрану одржавања личних односа у контролисаним условима и тужба за лишење родитељског права.

У ситуацијама када постоје индикатори у понашању родитеља који указују на висок ниво ризика за дете, психичке поремећаје или болести зависности родитеља потребно је:

- прибавити налаз и мишљење психијатра здравствене установе;
- уколико је налаз психијатра позитиван, ради заштите живота, здравља и правилног развоја детета поднети тужбу за заштиту права детета, тј. тужбу са захтевом за забрану одржавања личних односа у контролисаним условима;
- доставити суду налаз и стручно мишљење са предлогом за доношење одлуке о забрани одржавања личних односа у контролисаним условима у циљу заштите права детета на живот, здравље и правилан развој;
- доставити суду налаз и стручно мишљење са предлогом за упућивање родитеља на психијатријско вештачење.

Током процене ризика је нарочито важно испитати ставове и способности родитеља, могућности рехабилитације детета, као и његово мишљење и жеље, и да ли на основу тога треба предложити одржавање или ограничење личних односа у контролисаним условима или привремену забрану одржавања личних односа у контролисаним условима. Одговор на ово питање зависи од укупне процене ситуације и дететових потреба: облика, интензитета

и хроничитета злостављања, последица (постојећих и могућих) и потреба детета за опоравком.

1.4. Процена испуњености услова за одржавање контролисаног виђења

На основу почетне процене са проценом ризика, стручни тим доноси закључак о:

- нивоу развојног ризика за дете, полазећи од најбољих интереса детета, права детета на живот, здравље и развој и права да одржава личне односе са родитељем;
- потреби подношења тужбе суду за заштиту права детета у циљу доношења одлуке суда о одржавању личних односа детета у контролисаним условима или ограничења или забране одржавања личних односа детета са родитељем у контролисаним условима, са предлогом за упућивање родитеља на потребне психотерапијске програме.

Након почетне процене са проценом ризика, центар доноси почетни план услуга, мера и активности, са циљем смањивања ризика и стварања оптималних услова за остваривање права детета на живот и развој и одржавање личних односа са другим родитељем када је то у најбољем интересу детета.

У функцији остваривања наведеног циља, водитељ случаја мотивише и упућује родитеље на саветовања, медијацију, психотерапију, специјалистичке прегледе или програме третмана за жртве насиља, починиоце насиља, болести зависности и социо-едукативне програме за одговорно родитељство.

2. Фаза усмерене процене

Водитељ случаја је у обавези да изврши благовремену и целовиту усмерену процену потреба детета за здрављем, образовањем, емоционалном разменом, сталношћу, вођством и границама, способности родитеља да одговоре на потребе детета, породичних и срединских услова, поштујући принцип партиципације детета.

Водитељ случаја у сарадњи са супервизором доноси план усмерене процене када је, због комплексности породичних односа, потребно дубље проценити одређене области. Планом се дефинише: област рада, који стручни радник се укључује и за које области, ко ће бити укључен из других служби или ће се тражити извештај (здравство, школа, полиција), начин рада (методе, технике, скале и упитници) и временски рок.

1.5. Области процене

1.5.1. Карактеристике и понашање детета

Елементи који су део усмерене процене детета су следећи:

- жеље, очекивања, мишљење и осећања детета у вези актуелне ситуације;
- доживљај прихваћености и сигурности детета;
- доживљај идентитета на личном, породичном и културном нивоу;
- афективни стил везаности и начин показивања емоција;
- перспектива детета и интереси детета у делу задовољених потреба;
- аутономија да каже и да га родитељ чује и уважи;
- заштићеност од конфликта родитеља;
- омогућеност сталности релација;
- однос према члановима породице и вршњацима;
- активности у слободном времену;
- реалност или апсурдност приговора детета родитељу од кога се отуђује;
- однос амбиваленције према родитељима;
- осећање непријатељства према породици другог родитеља.

1.5.2. Карактеристике и понашање родитеља

Елементи који су део усмерене процене родитеља су следећи:

- психолошка стабилност родитеља;
- однос родитеља према детету;
- родитељски стил;
- породична историја и историја насиља, изложеност злостављању у детињству;
- историја родитељства, емоционалне тешкоће родитеља и реаговање на стрес и кризу у породичним или родитељским односима;
- ниво разумевања и респонзивности на емоционалне потребе детета, начин показивања љубави и привржености, спососбност стварања сигурности за дете;
- заштита здравља и живота детета, подстицање независности детета, физичког, сазнајног, емоционалног и социјалног развоја детета, прихватање или неприхватање одговорности за развојне исходе и понашање детета;
- стил живота родитеља и ризично понашање родитеља;
- породични односи и комуникација;
- способност ментализације и неутрализације родитеља, манипулација и инструментализација детета, непримерене реакције на мере и интервенције центра;
- карактеристике међусобних односа родитеља, посебно трајање и интензитет конфликта, непримерена комуникација, застрашивање, претње, физички напади, дуготрајност сукоба;
- прихватање сарадње и саветодавног усмеравања стручног радника;
- карактеристике односа сваког родитеља са дететом;
- родитељски стил, доследност и респонзивност родитеља;
- степен родитељске подршке детету, емпатија и разумевање емоционалног стања детета;

- однос према понашању детета, прихватање сопствене одговорности или пребацивање одговорности на дете, неприхватање детета, реална или нереална слика о способностима детета, пријављивање или непријављивање угрожавања детета од стране другог родитеља;
- ниво ризика за правилан развој детета и сарадња родитеља према планираним активностима на смањењу ризика и стварању оптималних услова за остваривање личних односа са дететом.

1.5.3. Средински фактори

Елементи који су део усмерене процене срединских фактора су следећи:

- карактеристике срединских фактора и њихов утицај на дете и родитеље;
- породица порекла као подршка или фактор ризика за успостављање стабилности за дете и родитеље;

4.2. Интервенција у току поступка усмерене процене

Садржај интервенција у току поступка усмерене процене могу бити:

- пријава насиља полицији и тужилаштву када постоје елементи психолошког насиља и других видова насиља, злостављања и занемаривања детета;
- прекид поступка усмерене процене када се родитељ понаша насилно или је под утицајем психо-активних супстанци;
- писмена и усмена размена информација са релевантним институцијама - суд, школа, здравство, полиција, тужилаштво;
- саветодавно усмеравање ка потребама и интересима детета и подршка снагама родитеља да конструктивно превазиђу конфликт.

4.3. Сумарна процена

Водитељ случаја у сумарној процени потреба детета и способности и вештина родитеља, породичних и социјалних односа који утичу на остваривање права детета на одржавање личних односа са родитељем наводи:

- процењене снаге и ризике за дете, родитеље и породицу;
- шта је потребно да се промени како би дете остварило право на одржавање личних односа;
- шта су задаци за родитеље и шта се прати приликом одржавања личних односа детета и родитеља у контролисаним условима;
- шта настоји да промени у функционисању родитеља, детета и односу родитеља и детета током одржавања личних односа детета и родитеља у контролисаним условима.

4.4. Предлог примене контролисаног виђења

Центар ће предложити одржавање личних односа детета и родитеља у контролисаним условима када у поступку процене и усмерене процене, а након реализованих саветодавних интервенција утврди да:

- један родитељ дужи временски период није одржавао личне односе са дететом, а не постоје ризици у понашању родитеља;
- постоји отуђеност детета од другог родитеља;
- постоје индикатори ризика за безбедност и развој детета у остваривању личних односа у условима који нису контролисани, а утврђено је да је у најбољем интересу детета да се одржавање личних односа одвија у контролисаним условима.

3. Фаза планирања

Планирање је процес који реализује водитељ случаја и супервизор, са дететом и родитељима, тако што планира задатке и активности са јасно дефинисаним циљем, исходима, а у складу са утврђеним потребама детета, ризицима и снагама детета и породице. Исход процеса планирања са породицом је План за породицу и дете са фокусом на контролисано виђење.

План за породицу и дете са фокусом на одржавање личних односа родитеља и детета у контролисаним условима садржи следеће елементе:

- Области планирања значајне за дете и родитеље, снаге, циљ , исходе и активности;
- динамику контролисаног виђења;
- који стручни радник прати и интервенише приликом контролисаног виђења;
- дефинисање потребних просторних, временских и безбедносних услова;
- дужину трајања контаката и временски рок у коме се контакти одвијају (**не дужи од три месеца**);
- индикаторе исхода и активности и начин праћења интервенција;
- задатке и активности родитеља које је потребно да реализују у одређеном временском року да би унапредили своје родитељске капацитете,
- интервенције које ће се предузети ако родитељи не поштују договорени план;
- мере које ће се предузети ако се након праћења личних односа у контролисаним условима не поштују договорена правила и активности од стране родитеља;
- динамику обавештавања суда;
- евалуацију реализованих личних односа .

4.Фаза реализације личних односа у контролисаним условима

Ова фаза обухвата активности и интервенције у току одржавања личних односа детета са родитељем у контролисаним условима.

Просторија где се одржавају лични односи треба да буде прилагођена потребама деце, пространа, уређена за децу и родитеље и обезбеђена.

Стручни радник који прати контакте дужан је да реализује:

- праћење индикатора исхода одржавања личних односа детета са другим родитељем у контролисаним условима који су дефинисани планом за породицу и дете;
- психосоцијалне, саветодавне и едукативне услуге родитељима у односу на недостајућа знања, вештине и способности родитеља;
- психосоцијалне, саветодавне и едукативне услуге детету у процесу успостављања или ре-успостављања квалитетног односа са родитељима;
- усмеравање и подстицање интеракције када постоји отуђење и недостајућа знања родитеља, стварања атмосфере игре, размене и поверења између детета и родитеља током контакта;
- успостављање сарадње са члановима породице, предлагањем заједничких активности за родитеља и дете који оснажују релацију;

Када дође до прекида одржавања личних односа ако један од родитеља не поштује унапред договорена правила, или ако родитељ својим поступцима угрожава сигурност, психолошке и емотивне потребе детета онда се:

- организовање конференције случаја када је процењено да за то постоје личне и породичне снаге и када су дефинисани исходи;
- прекид одржавања личних односа ако један од родитеља не поштује унапред договорена правила, или ако родитељ својим поступцима угрожава сигурност, психолошке и емотивне потребе детета
- писмено информисање поступајућег судије о инциденту током контролисаног виђења, информисање полиције и тужилаштва о догађају и нивоу ризика за дете и другог ненасилног родитеља
- доношење тимске одлуке о корацима заштите интереса малолетног детета
- покретање поступака за заштиту права детета код суда у ситуацији када је то начин заштите детета и у његовом најбољем интересу;
- обавештавање суда у писаној форми о одржавању личних односа у контролисаним условима са описом активности и испуњености индикатора, ризицима, снагама и најбољем интересу детета.

5. Фаза евалуације

Водитељ случаја или стручни радник који прати одржавање личних односа детета са другим родитељем у контролисаним условима и дефинисане индикаторе, заједно са њима оцењује успешност реализованих активности кроз постигнуте исходе.

Одржавање личних односа детета са другим родитељем у контролисаним условима, може трајати најдуже три месеца, једном недељно, два сата. Изузетно, време трајања продужава се у ситуацијама када су родитељи и дете и даље укључени у програме третмана (саветовања, психотерапије, програма за починиоце насиља).

Време трајања одржавања личних односа детета са другим родитељем у контролисаним условима потребно је ограничити, зато што њихово дуже трајање дестабилизује родитељску релацију, оптерећују дете сукобима родитеља, а родитељи стварају атмосферу борбе, оптуживања и доказивања негативних страна родитељства другог партнера.

Водитељ случаја са супервизором и члановима тима, на основу евалуације, доноси закључак:

- да није у најбољем интересу детета даље одржавање личних односа детета са другим родитељем у контролисаним условима јер су испуњени планирани исходи и циљ;
- да се, након евалуације ефеката, у ситуацији када су успостављени функционални односи на релацији дете – родитељ, одржавање личних односа настави у природном окружењу детета;
- да је потребно применити друге правне мере због опструкције од стране родитеља и угрожавања права детета;
- да је потребно продужити виђење детета са другим родитељем у контролисаним условима **на још три месеца**, због трајања психо-социјалног, едукативног третмана на који су упућени родитељи;
- да је потребно покренути поступак за заштиту права детета, лишење родитељског права или измену одлуке о вршењу родитељског права када родитељи својим поступцима и понашањем угрожавају права детета.

Центар информише родитеље и дете о исходима евалуације и закључку тима.

Центар обавештава суд о исходима одржавања личних односа детета са другим родитељем у контролисаним условима и са судом договара мере и активности у заштити најбољег интереса детета.

III САДРЖАЈ НАЛАЗА И СТРУЧНОГ МИШЉЕЊА

Налаз и стручно мишљење органа старатељства о начину одржавања личних односа детета са родитељем се састоји од следећих целина:

- 1) подаци о поступку у којем се сачињава налаз и стручно мишљење;**
  - 2) извор података, методе и технике које су примењене у изради налаза и стручног мишљења;**
  - 3) подаци о детету:**
- опис карактеристика (здравље, развој, доживљај идентитета, сталности и сигурности, образовање, афективни стил везаности, начин изражавања емоција, комуникација детета са родитељима, мишљење детета о моделу виђења са другим

родитељем, однос према члановима породице и вршњацима, активности у слободном времену и понашања детета);

- како и шта дете изражава у вези осећања и потреба у односу на родитеље;
- како дете описује себе, родитеље и понашања родитеља у односу на његове потребе;
- осећање прихваћености, сигурности и слободе изражавања детета у присуству родитеља;
- мишљење, жеље и очекивања детета у вези одржавања личних односа са другим родитељем.

4) подаци о породици

- опис карактеристика родитеља (здравље, ниво сензитивности према потребама детета, емоционална респонзивност и доступност, начин постављања граница, стил комуникације и васпитни стил, ризична понашања, историја ризика у породици порекла);
- опис понашања родитеља у односу на дете и другог родитеља;
- опис ставова, вештина и способности;
- како сваки родитељ препознаје, разуме и одговара на потребе детета;
- начин ангажовања родитеља у досадашњем старању о детету;
- став родитеља у вези модела виђења детета са другим родитељем;
- начин на који родитељи виде решење проблема и у актуелном тренутку и у будућности;
- опис породичних и социјалних односа који могу бити фактор стабилности и подршке или ризик за дете и родитеља, ставова и утицаја сродника на родитеља у делу поштовања права детета на сталност у одржавању личних односа са другим родитељем;
- стамбено материјални услови – опис услова живота у односу на безбедност и развој детета.

5) Подаци о односу родитељ – дете:

- како актуелни животни аранжман одговора на потребе детета, односно сваког појединачног детета ако је више деце;
- однос емоционалне блискости;
- стил комуникације родитељ-дете и дете-родитељ;
- дисциплинске стратегије које користи родитељ у односу на дете;
- прихватање и разумевање потреба детета, пружање подршке и подстицај физичком, сазнајном, емоционалном и социјалном развоју детета и заштита здравља и живота.

6) Приказ и анализа проблема:

- актуелни опис родитељских конфликта;
- интензитет и трајање проблема и начин како су проблем покушали да реше;

- индикатори ризика и сарадња родитеља са стручним радницима у делу прихватања предложених активности;
- евалуација исхода постављених планом и разлози зашто није дошло до остварености;
- повезивање узрока (понашање родитеља) и последица на развој и осигурање стабилности, сталности детету и остваривање права детета.

7) Процена ризика и најбољег интереса детета:

- опис ризичног понашања родитеља;
- повезивање ризика са последицама које могу угрозити безбедност и развој детета;
- сагледавање најбољег интереса детета у актуелној и будућој перспективи узимајући у обзир снаге, ризике и контекст родитеља као и права детета.

8) Мишљење

На основу анализе прикупљених података, даје се мишљење о начину одржавања личних односа детета са другим родитељем.

Предложени начин мора бити у складу са најбољим интересом детета, што подразумева следеће:

- осигурање безбедности, сталности и заштиту права и интереса детета;
- способности и вештине родитеља да одговоре на потребе детета;
- аутономију детета да саопшти шта жели и да га други чују и уваже;
- заштићеност детета од конфликта, насиља занемаривања;
- право детета да проведе једнако време са оба родитеља;
- постојање могућности да дете реализује све своје потенцијале;
- уважавање краткорочне и дугорочне перспективе детета.